

Regionalt livsmedelskluster

Kartläggning

Innehåll

Sammanfattning.....	3
1. Inledning.....	5
1.1. Bakgrund och uppdrag.....	5
1.2. Genomförande.....	6
1.3. Rapportdisposition.....	10
2. Utmaningar som målgruppen upplever idag	11
2.1. Inramande iakttagelser för kapitlet	11
2.2. Lönsamhet.....	12
2.3. Kompetensförsörjning	13
2.4. Klimatförändringar	14
2.5. Regelverk.....	14
2.6. Markanvändning	16
3. Intresse och behov av ett regionalt livsmedelskluster	17
3.1. Inramande iakttagelser för kapitlet	17
3.2. Erfarenhets- och kunskapsutbyte	19
3.3. Praktisk samordning	20
3.4. Opinionsbildning.....	21
3.5. Omvärldsbevakning och rådgivning	22
4. Utblick mot andra kluster och främjaraktörer	23
4.1. Inramande iakttagelser för kapitlet	23
4.2. Lärdomar från befintliga kluster och andra främjaraktörer.....	25
5. Efterfrågat upplägg på ett regionalt livsmedelskluster	27
5.1. Inramande iakttagelser för kapitlet	27
5.2. Årligt stormöte	29
5.3. Arbetsgrupper	30
5.4. Gemensam plattform	30
5.5. Geografisk avgränsning.....	31
5.6. Roll- och ansvarsfördelning	31
6. Det fortsatta arbetet med ett regionalt livsmedelskluster	33
6.1. Huvudinsikter från kartläggningen.....	33
6.2. Vägen framåt	36

Foton omslag: Freepik och Adobe Stock

Sammanfattning

Denna rapport sammanställer kartläggningen av intresse och behov av ett regionalt livsmedelskluster i Stockholmsregionen. Arbetet har genomförts av konsultföretaget WSP tillsammans med Region Stockholm sedan hösten 2022 och slutrapporteras i och med denna rapport hösten 2023.

Målgruppen för arbetet är avgränsat till primärproducenter och förädlare i tidiga led, med mikro, små och medelstora verksamheter.¹ Genomförandet har bestått av en enkätstudie riktad till regionens livsmedelsproducenter², en intervjustudie med 40 av regionens livsmedelsproducenter, en utblick mot andra kluster i Sverige och intressentdialoger med livsmedelsproducenter och främjaraktörer i regionen med omnejd.

Kartläggningen visar att det finns behov och intresse av ett regionalt livsmedelskluster i Stockholmsregionen. Behovet och intresset är avhängt att klustret fylls med efterfrågat innehåll i form av huvudsakligen fyra funktioner, där de första tre är högst prioriterade av målgruppen:

- Erfarenhets- och kunskapsutbyte
- Praktisk samordning
- Opinionsbildning
- Omvärldsbevakning och rådgivning

Ett regionalt livsmedelskluster behöver ha som avsikt att lära av, komplettera och samverka med befintliga kluster och övriga främjaraktörer. Eftersom ett kluster av den här typen saknas i Stockholmsregionen ser merparten att det är värdefullt att avgränsa klustret till denna geografi inledningsvis. Samverkan över länsgränser kan vara relevant på längre sikt och har potential att förstärka nyttorna för målgruppen ytterligare.

Ett regionalt livsmedelskluster behöver förutom innehåll säkerställa ett värdefullt upplägg som möjliggör för målgruppen att delta. Avgörande för att åstadkomma detta är att klustret är behovsstyrt, flexibelt och långsiktigt. Detta för att säkerställa att nyttorna tillkommer livsmedelsproducenterna. Huvudsakligen efterfrågas tillfällen att mötas, både fysiskt och digitalt.

Ett regionalt livsmedelskluster behöver slutligen säkerställa en tydlig roll- och ansvarsfördelning för att möjliggöra det efterfrågade innehållet och upplägget.

¹ Med ”förädling av livsmedel i tidiga led” avses exempelvis kvarnar, slakterier och mejerier. Med ”mikro, små och medelstora verksamheter” avses företag med max 50 anställda.

² Målgruppen för ett regionalt livsmedelskluster hänvisas samlat till som ”livsmedelsproducenter” i denna rapport.

För detta behöver en eller flera aktörer bidra med finansiering, samordningsresurser och expertis. Relaterat till detta har flera främjaraktörer och några livsmedelsproducenter uttryckt intresse av att bidra på olika sätt.

Med grund i ovan huvudinsikter presenteras fyra förslag för det fortsatta arbetet med ett regionalt livsmedelskluster:

- Ansvaret för hur ett regionalt livsmedelskluster kan realiseras bör inledningsvis ske inom ramen för arbetet med Stockholms läns livsmedelsstrategi och tillsammans med de aktörer som står bakom strategin, Region Stockholm, Länsstyrelsen Stockholm och LRF Mälardalen.
- Främjaraktörer bör i ett tidigt skede involveras för att möjliggöra framdrift av ett regionalt livsmedelskluster
- Livsmedelsproducenter bör ses som medskapare till ett regionalt livsmedelskluster
- Syftet med ett regionalt livsmedelskluster bör tydliggöras och förankras med berörda aktörer

Avseende det fjärde och sista förslaget presenteras här ett förslag på syfte för ett regionalt livsmedelskluster. Förslaget ska ses som en formulering att inspireras av i det fortsatta arbetet. För att legitimeras och förankras behöver detta bearbetas i samverkan med berörda aktörer. Förslaget till syfte lyder:

”Ett regionalt livsmedelskluster i Stockholmsregionen syftar till att värna och öka primärproduktion och livsmedelsförädling i tidiga led. Detta görs genom att verksamma aktörer får breddade nätverk, ökad kunskap och en tydligare gemensam röst.”

- Syftet med ett regionalt livsmedelskluster bör tydliggöras och förankras med berörda aktörer

1. Inledning

Region Stockholm har tagit initiativ till en kartläggning för att undersöka intresse och behov av ett regionalt livsmedelskluster för primärproducenter och livsmedelsförädlare i tidiga led. Sedan hösten 2022 har WSP stöttat Region Stockholm i processerna kopplat till detta arbete. Denna rapport sammanställer resultat och ger förslag för det fortsatta arbetet.

1.1. Bakgrund och uppdrag

Livsmedelsförsörjningen fyller ett av människors mest grundläggande behov. Mat utgör en avgörande skärningspunkt i samhället och samhällsplaneringen. Exempelvis inom jordbruksproduktion, beredskap, företagsvillkor, miljö- och klimatfrågor, landsbygds- och stadsutveckling, konsumtion och folkhälsa.³ För att främja livsmedelsförsörjningen krävs långsiktiga stödstrukturer som stärker förutsättningar för aktörer som verkar i livsmedelskedjans alla steg.

I juni 2017 antog riksdagen en nationell livsmedelsstrategi⁴ med fokus på tillväxt i hela livsmedelskedjan fram till år 2030. Det övergripande målet med strategin är bland annat en konkurrenskraftig livsmedelskedja där den totala livsmedelsproduktionen ökar, samtidigt som relevanta nationella miljömål nås, i syfte att skapa tillväxt och sysselsättning och bidra till hållbar utveckling i hela landet. Målsättningen pekar på att en produktionsökning kan bidra till en ökad självförsörjningsgrad av livsmedel och en minskad sårbarhet i livsmedelskedjan.

Utifrån regionala förutsättningar och styrkor har Sveriges alla 21 regioner och län utarbetat egna strategier och handlingsplaner inom ramen för den svenska livsmedelsstrategin. I Stockholms läns livsmedelsstrategi från 2019⁵ framgår att livsmedelsproduktion i länet behöver värnas och öka. Förutsättningarna för att driva lönsamma företag behöver bli bättre och det behöver bli mer attraktivt att vara lantbrukare. Möjligheter till lokal förädling i form av exempelvis kvarnar, slakterier och mejerier behöver bli fler, och fortsatta insatser för minskad miljö- och klimatpåverkan behöver prioriteras. Kunskap om jordbruksmarkens värden behöver förbättras allt eftersom staden växer och konkurrens om mark ökar.

Stockholms läns livsmedelsstrategi pekar på viktiga regionala styrkor såsom en stor konsumentmarknad med geografisk närhet, gott om tillgänglig arbetskraft,

³ [Länsstyrelsen Stockholm, Region Stockholm och LRF Mälardalen. \(2019\). Stockholms läns livsmedelsstrategi.](#)

⁴ [Regeringskansliet. \(2018\). Vision och mål för livsmedelsstrategin fram till 2030.](#)

⁵ [Länsstyrelsen Stockholm, Region Stockholm och LRF Mälardalen. \(2019\). Stockholms läns livsmedelsstrategi.](#)

en växande förädlingssektor, en stor landsbygdsbefolkning och en diversifierad och produktiv landsbygd och skärgård. Strategin slår fast att det finns potential till nya arbetstillfällen såväl som bättre livsmedelsberedskap som kan realiseras genom att sektorn utvecklas. Genomförandet av strategin konstateras i hög grad vara beroende av samverkan mellan aktörer på lokal, regional och statlig nivå.

Region Stockholm arbetar tillsammans med Länsstyrelsen Stockholm och LRF Mälardalen (Lantbrukarnas riksförbund Mälardalen) med genomförande av olika aktiviteter inom ramen för Stockholms läns livsmedelsstrategi. Utifrån behov som identifierats inom ramen för detta har Region Stockholm tagit initiativ till att i samverkan med relevanta aktörer undersöka intresse och behov av ett regionalt livsmedelskluster för primärproducenter och livsmedelsförädlare i tidiga led. Initiativet tar även avstamp i Region Stockholms Landsbygds- och skärgårdsstrategi⁶ och RUFSS 2050⁷, som båda belyser behovet av att stärka primärproduktion och förädling av livsmedel i regionen.

Denna rapport sammanställer kartläggningens resultat och ger rekommendationer till det fortsatta arbetet. Målgruppen är avgränsad till primärproducenter och förädlare av livsmedel i tidiga led, där exempelvis kvarnar, slakterier och mejerier ingår. Mer specifikt avgränsas arbetet till enskilda, mikro- och småföretagare med upp till max 50 anställda. Genom rapporten benämns den samlade målgruppen som ”livsmedelsproducenter”.

1.2. Genomförande

Uppdragets genomförande har sedan hösten 2022 fram till hösten 2023. Arbetet har bestått av fyra huvudsakliga moment:

- Moment 1: Enkätstudie
- Moment 2: Intervjustudie
- Moment 3: Utblick mot andra kluster
- Moment 4: Intressentdialoger

I efterföljande stycken beskrivs respektive moment i närmare detalj.

Moment 1: Enkätstudie

För att få en bättre bild av intresse och behov av ett regionalt livsmedelskluster genomfördes en enkätstudie våren 2023. Urvalet för enkätutskicket baserades på Länsstyrelsen Stockholms register med livsmedelsföretag som sökt

⁶ [Region Stockholm. \(2018\). Landsbygds- och skärgårdsstrategi för Stockholmsregionen.](#)

⁷ [Region Stockholm. \(2018\). Regional utvecklingsplan för Stockholmsregionen \[RUFSS 2050\].](#)

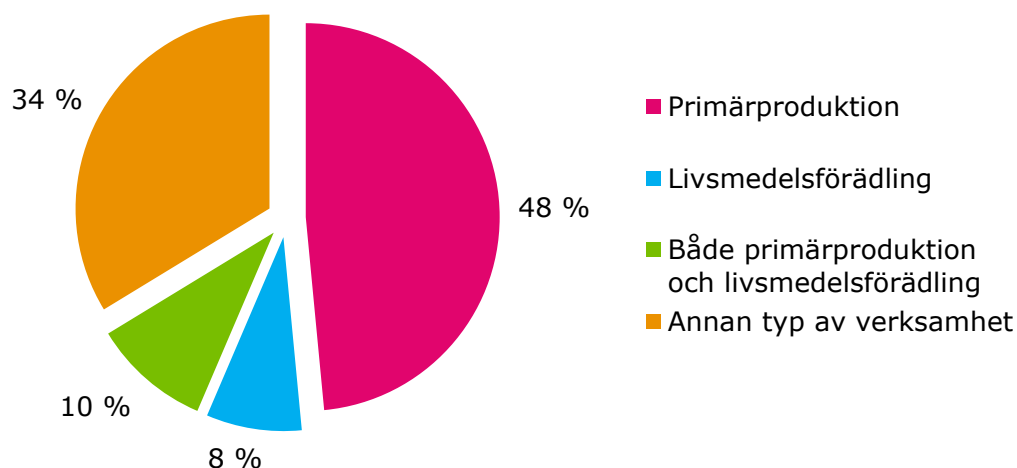
jordbrukarstöd, företagsstöd eller stöd till miljöinvesteringar. Länsstyrelsen Stockholm anpassade urvalet utifrån verksamheternas storlek och bedömd relevans för uppdragets genomförande.

Enkäten skickades ut av Länsstyrelsen Stockholm till totalt 1 587 livsmedelsproducenter, varav 1 460 primärproducenter, 117 grönsaksodlare och cirka 10 gårdsbaserade förädlingsföretag. Totalt inkom 264 svar, vilket motsvarar en svarsfrekvens på 17 procent.

Enkäten inkluderade cirka 20 frågor. Frågorna syftade till att dels samla in information om respondenternas verksamheter, dels undersöka intresse och behov av ett regionalt livsmedelskluster. Förutbestämda svarsalternativ och fritextsvar fanns i samtliga delar för att kunna identifiera mer övergripande mönster och samtidigt fånga upp mer utvecklade perspektiv. En separat rapport som sammanställer enkätresultaten i sin helhet har levererats till Region Stockholm. I aktuell rapport presenteras enbart huvudinsikter.

Några inramande iakttagelser kring respondenternas verksamheter presenteras inledningsvis. Diagram 1 nedan visar fördelning av typer av verksamheter. I diagrammet framgår det att 48 procent av respondenterna uppger att de bedriver primärproduktion, 8 procent livsmedelsförädling och 10 procent både primärproduktion och livsmedelsförädling. Ytterligare 34 procent uppger att de bedriver en annan typ av verksamhet än primärproduktion och/eller livsmedelsförädling. Dessa har sorterats bort från analysen.

Diagram 1 Fördelning av typer av verksamheter som respondenterna bedriver.

Ytterligare information om respondenternas verksamheter följer nedan:

- Den största andelen verksamheter inom *primärproduktion* bedriver köttproduktion och spannmålsodling
- Den största andelen verksamheter inom *livsmedelsförädling* producerar produkter av frukt och/eller bär samt bryggeriprodukter
- Majoriteten respondenter är *mikroföretagare* med färre än tio sysselsatta och nästan hälften uppger att endast en person är sysselsatt i verksamheten
- Ungefär en tredjedel av verksamheternas *årsomsättning* understiger 200 000 kr
- Majoriteten respondenter är *geografiskt verksamma* i kommunerna Norrtälje och Södertälje, följt av Vallentuna och Ekerö

Moment 2: Intervjustudie

För att fördjupa förståelsen av intresse och behov av ett regionalt livsmedelskluster i Stockholmsregionen genomfördes 40 semistrukturerade intervjuer med primärproducenter och livsmedelsförädlare. Tio av dessa genomfördes i kombination med platsbesök och resterande över telefon. Urvalet av intervjupersoner baserades främst på de personer som tackat ja till att intervjuas i enkäten.

Intervjuerna utgick från tre specificerade frågeteman och öppnade upp för följdfrågor utöver dessa:

- Utmaningar som aktörerna upplever idag
- Andra livsmedelskluster som aktörerna känner till och deltar i
- Intresse och behov av ett regionalt livsmedelskluster i Stockholmsregionen

Kompletterande intervjuer genomfördes med utbildningssamordnare, nationella intresseorganisationer och Region Stockholms upphandlingsenhet.

Moment 3: Utblick mot andra kluster

En utblick av 15 kluster i Sverige genomfördes för att samla inspiration till ett framtida regionalt livsmedelskluster och höja kunskapen om det landskap av främjande aktörer som livsmedelsklustret behöver förhålla sig till och samverka med. Frågeställningar inkluderade hur klustren är organiserade, finansierade, vilka målgrupper de vänder sig till och vilka funktioner de fyller.

Genomförandet bestod av desktop-research, mejlkontakt och kortare intervjuer. En separat rapport som sammanställer utblicken mer detaljerat har levererats till Region Stockholm. Denna rapport lyfter enbart huvudinsikter från utblicken.

Moment 4: Intressentdialoger

För att konkretisera intresse och behov av ett regionalt livsmedelskluster och delge resultat från utredningsarbetet genomfördes tre intressentdialoger med livsmedelsproducenter och främjaraktörer under hösten 2023. Fokus vid de två första dialogerna var att tillsammans med livsmedelsproducenterna ta ytterligare ett steg i arbetet och prioritera mellan olika typer av innehåll och upplägg. Fokus under den tredje dialogen var att tillsammans med främjaraktörerna diskutera vad som är genomförbart och önskvärt i den fortsatta processen avseende roll- och ansvarsfördelning.

Den första intressentdialogen anordnades den 19 september 2023 i Norrtälje kommun, den andra den 28 september i Matlusts lokaler i Södertälje kommun och den tredje den 12 oktober i Region Stockholms lokaler. De två första intressentdialogerna hölls i Norrtälje och Södertälje eftersom många av de livsmedelsproducenter som deltog i arbetet är verksamma i dessa kommuner.

Intressentdialog i Norrtälje

Intressentdialog i Södertälje

Intressentdialog hos Region Stockholm

1.3. Rapportdisposition

Kapitel 2 presenterar en överblick av fem framträdande utmaningar som de livsmedelsproducenter som deltagit i kartläggningen uppger att de har idag.

Kapitel 3 redogör för intresse och behov av ett regionalt livsmedelskluster hos de livsmedelsproducenter som deltagit i kartläggningen. Relaterat till detta presenteras fyra efterfrågade funktioner.

Kapitel 4 presenterar insikter från utblicken av 15 befintliga kluster i Sverige och inspel från främjaraktörer i Stockholmsregionen med omnejd.

Kapitel 5 beskriver efterfrågat praktiskt upplägg på ett regionalt livsmedelskluster hos de livsmedelsproducenter och främjaraktörer som deltagit i kartläggningen.

Kapitel 6 sammanställer huvudinsikterna från kartläggningen och presenterar fyra rekommendationer till det fortsatta arbetet med ett regionalt livsmedelskluster.

De mest centrala kapitlen i rapporten som besvarar uppdragets huvudfrågeställning är kapitel 3, 5 och 6. Kapitel 2 och 4 är värdefulla för att ge kontext och motivation till dessa kapitel och till de slutsatser och rekommendationer som kartlägningsarbetet framför.

2. Utmaningar som målgruppen upplever idag

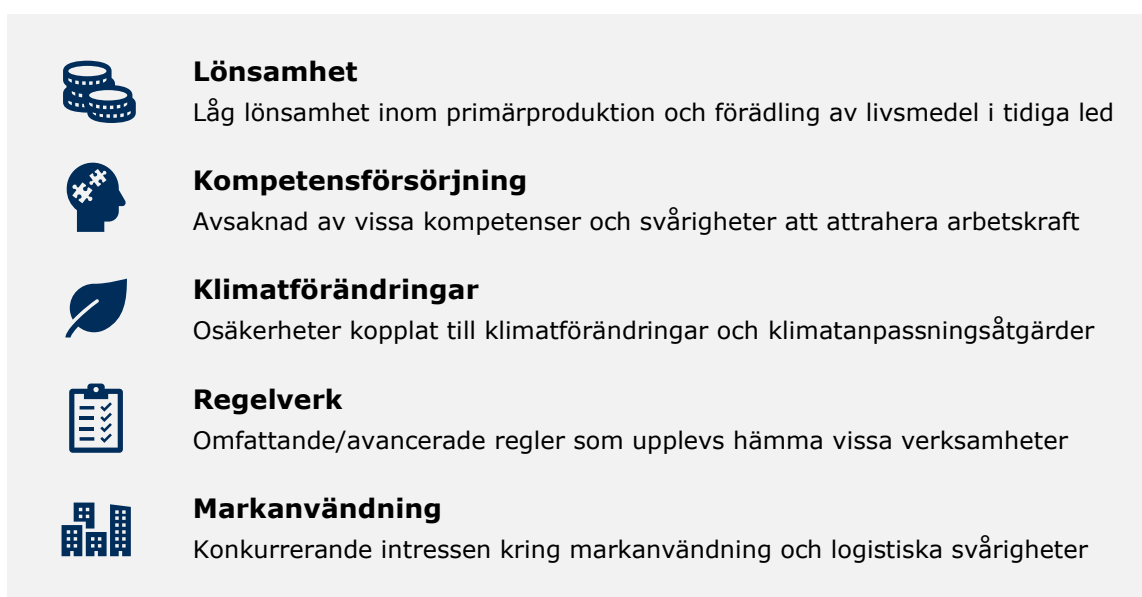
Detta kapitel ger en överblick av framträdande utmaningar som de livsmedelsproducenter som deltagit i kartläggningen uppger att de upplever idag. Dessa redogörs för under fem tematiska områden: lönsamhet, kompetensförsörjning, klimatförändringar, regelverk och markanvändning.

2.1. Inramande iakttagelser för kapitlet

I kontakt med livsmedelsproducenterna inom denna kartläggning har en tydlig bild vuxit fram av att de utmaningar som aktörerna upplever idag är mångtaliga och diversifierade. Målgruppen är heterogen, vilket får till följd att inbördes förutsättningar och behov skiljer sig åt. Exempelvis påverkar bakomliggande faktorer såsom erfarenhet i branschen, tillgängligt kapital, kompetensmässiga resurser, geografisk hemvist och närmarknad.

Samtidigt som ovan iakttagelse utgör en viktig grund för att förstå aktörerna bättre, finns några mer framträdande utmaningar som flera respondenter uppger att de upplever idag. Dessa kan sorteras in under fem tematiska områden enligt figur 1 nedan.

Figur 1 Upplevda utmaningar hos livsmedelsproducenter som deltagit i arbetet.

Det bör betonas att utmaningarna i kapitlet övervägande är av mer generell karaktär. Med detta menas att det är sannolikt att livsmedelsproducenter i andra geografier än Stockholmsregionen upplever liknande utmaningar. Inom vissa tematiska områden framträder tydligare regionala perspektiv. Ytterligare ett förbehåll är att denna inramning av utmaningar inte gör anspråk på att återspegla en helhet. I stället är syftet att synliggöra vad respondenterna i detta kartlägningsarbete har framhållit som särskilt utmanande.

2.2. Lönsamhet

En av de största utmaningarna som livsmedelsproducenterna lyfter är låg lönsamhet inom verksamheterna. Låg lönsamhet för primärproduktion och livsmedelsförädling beskrivs som en långtgående strukturell utmaning, varpå flera respondenter framhåller att det krävs mer genomgripande förändringar för att stötta affärsmässighet. För att uppnå detta behöver hela livsmedelskedjan involveras och konsumenternas kunskapsnivå förhöjas.

Även om låg lönsamhet inte är en ”ny” utmaning menar respondenter att externa faktorer i dagsläget, såsom inflation, stigande energipriser och räntor ihop med en volatil världsmarknad, har skapat en ökad oro och ovisshet. En mer direkt effekt som påverkar verksamheterna är den senaste tidens stigande livsmedelspriser som upplevs minska efterfrågan på närproducerade och ekologiska livsmedel. Vissa påpekar även att prissättningen på livsmedel ligger långt från själva produktionen, vilket skapar en känsla av maktlöshet. Två respondenter uttrycker sig relaterat till detta i stil med:

”Vi har det just nu väldigt turbulent på världsmarknaden. Det är svårt att veta hur man ska prissäkra sig.” (respondent 12)

”Vi lever på en bulkmaknad. Priserna påverkas väldigt mycket av råvarumäklarna. Spannmålspriserna sätts inte i Sverige, så det är en utmaning.” (respondent 17)

Utmaningen med lönsamhet är även kopplad till upplevelsen av dyra investeringskostnader med låg avkastning. Detta gör det svårt för livsmedelsproducenter att exempelvis bredda och skala upp verksamheten, anställa arbetskraft eller ställa om till mer hållbar produktion. Två respondenter resonerar kring detta på följande vis:

”Jag jämför med de som har ärvt verksamheter, där de stora posterna redan är betalda. Vi fick ta lån på gården, vi har köpt in varenda skruv! Inget av värde fanns här.” (respondent 32)

”Jag producerar jättemycket, men får egentligen inte mycket för det. Det är mycket jobb och lite pengar. Man skulle vilja vara flera, men jag har inte råd att anställa.” (respondent 8)

Respondenter lyfter även konkurrensrelaterade utmaningar som bidrar till lägre lönsamhet för mindre verksamheter. Den svenska livsmedelsmarknaden beskrivs av flera vara dominerad av ett fåtal större aktörer som genom deras storlek har kapacitet och resurser att pressa priserna. I kontexten av Stockholmsregionen ser flera att det är svårt att nå ut och marknadsföra sig som mindre aktör. Konkurrensen med utländska företag upplevs också vara svårhanterad eftersom kravställningar skiljer sig åt mellan länder. En respondent uttrycker sig relaterat till detta i stil med:

”Utländska produkter som inte skulle fått produceras här konkurrerar på samma marknad. Det finns några få jättar inom mathandeln som styr och det är svårt att komma in som mindre producent.” (respondent 14)

2.3. Kompetensförsörjning

Den andra utmaningen som flera respondenter lyfter är kompetensförsörjning. Inledningsvis berör detta svårigheter att anställa inom den egna verksamheten, dels på grund av brist på kompetenser, dels på grund av svårigheter att attrahera arbetskraft. Många kopplar detta till den låga lönsamheten som råder, vilket i sin tur påverkar lönerna. Relaterat till detta uttrycker sig två respondenter på följande vis:

”När vi söker folk till jordbruket som har erfarenheter av djurskötsel, traktor, med mera, då har vi svårt att få sökande. Det här hänger ihop med lönsamheten – jordbruket är inte löneledande.” (respondent 17)

”Det är för få livsmedelsproducenter lokalt i Stockholmsregionen. Anledningen? Folk vill inte jobba för ingenting.” (respondent 2)

Utmaningen kring kompetensförsörjning handlar även om en avsaknad av vissa typer av verksamheter i ett regionalt perspektiv. Flera respondenter framhäver särskilt att det saknas förädlare i tidiga led i Stockholmsregionen, såsom kvarnar, slakterier och mejerier. Avsaknaden av förädlare i tidiga led gör att den lokala produktionen i realitet behöver söka sig till geografier längre bort. Flera påpekar även logistiska och planeringsmässiga problem i relation till detta. Två respondenter resonerar kring detta i stil med:

”Det är dåligt med slakterier i Stockholmsområdet... Fullbokat, personalbrist och man blir avbokad tätt inpå. Kunder väntar på sina lådor och vi kan inte leverera! Djuren får åka ganska långt och vi behöver åka genom stan. Det blir ett stressmoment.” (respondent 36)

”Det finns inget mejeri nära som vi kan använda. Sanningen är att snart har vi inga mejerier kvar i Stockholmsregionen... Under min tid har tre stora mejerier stängt ner.” (respondent 39)

I ett längre perspektiv ser respondenterna med oro på den framtida utvecklingen i och med att jordbruket står inför generationsväxling. Resonemangen kopplat till detta anspelar på behov av en mer strategisk dialog om att stärka attraktiviteten i att verka inom primärproduktion och livsmedelsförädling. Även här kopplar respondenterna an till att lönsamheten behöver öka. Två respondenter uttrycker relaterat till detta att:

”Jordbrukare blir äldre och äldre och det är svårt att få yngre att ta över.” (respondent 22)

”En bättre lönsamhet gör att fler unga vill jobba i branschen. En bättre lönsamhet höjer statusen.” (respondent 30)

2.4. Klimatförändringar

En betydande utmaning för livsmedelsproducenter över hela världen är att hantera klimatförändringar idag och i framtiden. Att arbeta med livsmedel innebär att vara beroende av vädret, vilket många av respondenterna betonar. Torka följs av översvämningar och årstider följer inte sina vanliga cykler, vilket leder till ovisshet och svårigheter att navigera mellan nödvändiga åtgärder. En respondent uttrycker exempelvis att:

”Tidigare har det varit mer självklart när svängningarna sker i årstiderna. Omställningen kommer att vara tuff... Det tar tid och kostar pengar.” (respondent 34)

För att anpassa sig till ett förändrat klimat ser flera respondenter behov av att hitta nya innovativa lösningar, investera i nödvändig utrustning och samverka mer med offentliga aktörer som kan bygga stöttande strukturer. Avseende det senare är exempelvis lösningar för bevattningssystem och lagerhållning relevanta åtgärder som efterfrågas. Flera upplever också att det är svårt att hålla sig uppdaterad kring klimatförändringar och lämpliga anpassningsåtgärder. Av den anledningen finns det ett generellt behov av stöttande strukturer som kan tillgängliggöra mer kunskap.

2.5. Regelverk

Respondenterna uppger på en övergripande nivå att det är utmanande att hantera mängden regelverk och att det finns en oro att ”göra fel” eller att ”missa något”. Samtidigt påpekar flera respondenter att de förstår varför regelverken är utformade som de är. Det vill säga att även om det kan upplevas tungt av vissa att hantera krav och bestämmelser så ser flera att detta beror på att Sverige har valt att hålla en hög standard kopplat till primärproduktion och förädling av livsmedel. Utmaningen består i att ”mäkta med” den administrativa bördan och hantera osäkerheter kopplat till regelverken. Relaterat till detta uttrycker sig en respondent på följande vis:

”Man får göra det bästa man kan. Det är svårt att göra allt rätt. Även om man inte gör något direkt fel kanske du inte har papper på det, vilket då blir fel.” (respondent 2)

En annan utmaning kopplat till regelverk som flera lyfter är att tillsyn av verksamheter görs av flera olika kontrollorgan, vilket upplevs skapa suboptimering och bristande harmonisering mellan bedömningar. Tillsynen uppfattas av vissa som inkonsekvent och ineffektiv, och leder till nervositet att vidareutveckla verksamheten. Kontrollen som ska vara ett stöd uppfattas i stället som en hämsko. En respondent uttrycker sig relaterat till detta i stil med:

”Kontroller gör att det blir dyrt och osäkert. Ibland gör tre olika parter samma jobb, och du ska betala.” (respondent 12)

Respondenterna framhåller också att livsmedelsproducenter behöver tänka i långa perspektiv och inte sällan över generationer, samtidigt som många regelverk upplevs förhålla sig till kortare tidshorisonter och fluktuerande politiska mål. Även detta upplevs skapa sårbarheter. En respondent uttrycker exempelvis att:

”Förut vurmades det kring ekologiskt. Sedan med pandemin blev det beredskap och hälsa. Nu i inflationstider ska priserna pressas. Det som är trendigt är det som stöttas, upplever jag lite ibland. Det blir väldigt sårbart, man vet inte vartåt man ’styrs’.” (respondent 33)

Slutligen lyfter flera att regelverk kring offentlig upphandling inte är utformade för att möjliggöra leveranser från mindre livsmedelsproducenter. Relaterat till detta efterfrågas dialog kring hur kommuner och regioner skulle kunna arbeta med offentlig upphandling för att möjliggöra inköp av mer lokalproducerad mat. En respondent uttrycker sig angående detta i stil med:

”Om vi får en grundvolym från sjukhus och skolor... Det skulle ge en oerhörd trygghet! Vi skulle nog till och med våga bygga ut våra gårdar.” (respondent 39)

2.6. Markanvändning

Respondenter lyfter flera utmaningar som kopplar an till konkurrerande intressen inom markanvändning. Vissa av dessa står ut som särskilt relevanta med anledning av att aktörerna verkar i en storstadsregion. Bland annat lyfts att konkurrens om mark ökar i takt med att Stockholmsregionen växer, vilket skapar intressekonflikter. En respondent beskriver situationen på följande vis:

”Tätorts nära lantbruk lever i en verklighet där man blir av med areal för att man satsar på bebyggelse. Man vill hellre bygga industrier för det är en snabb avkastning på kapitalet. Det blir en svår ekvation, hur ska då lokalproducerat gå till?” (respondent 37)

Många respondenter konstaterar att logistik och transporter är mycket kostsamt, särskilt om man behöver ta sig igenom de centrala delarna av regionen. Några påtalar att transportvägar upplevs underdimensionerade på flera håll. Två respondenter resonerar kring detta i likhet med:

”Vi måste producera och mestadels sälja produkterna på ön eftersom det är svårt med tillgängligheten för att transportera större volymer via färjor.” (respondent 26).

”Nu har samhällsplanerarna en annan syn: ’man ska inte ha så mycket bilar, det ska vara en lugn trafikmiljö’. Zonerna blir smala och vi kommer inte fram. Det blir en propp!” (respondent 9)

Ett annat perspektiv som kopplar an till markanvändning är vem som äger marken och därmed har rätt att bestämma över användningen. Flera livsmedelsproducenter arrenderar mark. Att inte själva äga marken beskrivs som en utmaning då det kan bli kostsamt och påverkar möjligheter att utveckla verksamheter på önskvärda sätt. En respondent uttrycker relaterat till detta att:

”Först och främst är det en arrendator som man ska samarbeta med. Det är en svårighet, lättare och inte lika dyrt om man äger marken själv. Särskilt om man vill expandera.” (respondent 7)

3. Intresse och behov av ett regionalt livsmedelskluster

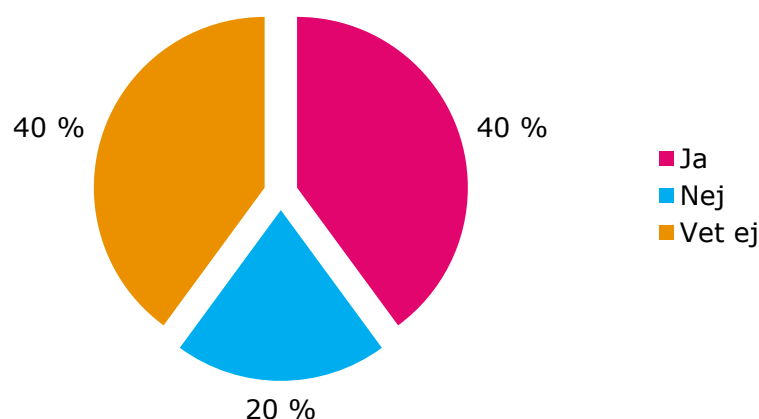
Detta kapitel beskriver intresse och behov av ett regionalt livsmedelskluster. Inledningsvis konstateras att intresse och behov finns, men att detta är avhängt att innehållet i klustret möter målgruppens behov. I efterföljande avsnitt beskrivs fyra efterfrågade funktioner: Erfarenhets- och kunskapsutbyte, Praktisk samordning, Opinionsbildning och Omvärldsbevakning och rådgivning.

3.1. Inramande iakttagelser för kapitlet

Från tidigare kapitel framgår att livsmedelsproducenter i Stockholmsregionen upplever flera svårnavigerade utmaningar idag. Flera av dessa kan möjligen bemötas eller underlättas av ett regionalt livsmedelskluster. Hur ser då intresset och behovet ut för att delta i ett sådant sammanhang? Svaret på denna fråga är både enkel och invecklad. Enkel i den mening att kartläggningen kan konstatera att det finns intresse och behov av ett regionalt livsmedelskluster i Stockholmsregionen. Invecklad i den mening att detta är avhängt att innehållet möter målgruppens behov.

I enkätstudien ställdes frågan ”Upplever du att det saknas en samlingsplats för att stärka livsmedelsproduktionen i Stockholmsregionen idag?”. Fördelningen av svar illustreras i Diagram 2 nedan, där det framgår att 40 procent upplever att det saknas en sådan samlingsplats idag och ytterligare 40 procent svarar att de inte vet. Ytterligare 20 procent upplever inte att en samlingsplats saknas.

Diagram 2 Fördelning av svar kopplat till om respondenterna upplever att det saknas en samlingsplats för att stärka livsmedelsproduktionen i Stockholmsregionen idag.

I tolkningen av ovan diagram är det viktigt att belysa att frågan ställdes öppet, utan beskrivning av innehåll och upplägg på ett potentiellt regionalt livsmedelskluster. Trots detta svarar en relativt stor andel av respondenterna att de upplever att en samlingsplats saknas idag. En närmare anblick på svaren i fritext för de som svarat ”vet ej” tyder på att svaret är beroende av innehållet i en sådan samlingsplats. Denna bild bekräftas och fördjupas genom kontakt med respondenterna i intervjustudien.

Från intervjustudien framkommer att ett regionalt livsmedelskluster behöver skapa tydliga nyttor för målgruppen, genomsyras av långsiktighet och inte konkurrera med redan existerande kluster. Intresset att delta är även beroende av att upplägget är flexibelt och möter målgruppens praktiska möjligheter att delta. Dessa faktorer spelar in på tolkningen av funktionerna som presenteras i efterföljande avsnitt, men undersöks mer samlat i kapitel 5 i denna rapport.

Vilka funktioner efterfrågar då målgruppen i ett regionalt livsmedelskluster i Stockholmsregionen? Även om livsmedelsproducenterna har olika förutsättningar och behov kan kartläggningen urskönja fyra huvudsakliga funktioner som efterfrågas av majoriteten som deltagit i enkäten, intervjuer och intressentdialoger. Figur 2 nedan ger en översikt av dessa.

Figur 2 Efterfrågade funktioner i ett regionalt livsmedelskluster. Pilarna illustrerar informationsströmmar antingen *mellan*, *från* eller *till* livsmedelsproducenter.

På efterföljande sidor i detta kapitel beskrivs funktionerna i närmare detalj.

3.2. Erfarenhets- och kunskapsutbyte

Den första funktionen som efterfrågas i ett regionalt livsmedelskluster är ett utökat *erfarenhets- och kunskapsutbyte mellan livsmedelsproducenter*. I intervjuer betonar flera att ett brett nätverk mellan livsmedelsproducenter är nödvändigt för att verksamheten ska överleva. Detta kan beskrivas som att ”ha tentakler utåt” för att ställa frågor om alltifrån odlingstekniker, djurhållning och klimatåtgärder till investeringar, logistiklösningar och marknadsföring – bara för att nämna några exempel. Med andra ord, ”att lära av varandra”.

I detta sammanhang bör betonas att erfarenhets- och kunskapsutbyte mellan livsmedelsproducenter givetvis redan sker både i informella och formella sammanhang. Däremot ser flera att det finns behov av att skapa ett mer robust forum för aktörer i regionen som håller över tid och där det egna nätverket kan utökas till andra delar än enbart den nära geografien. Detta skulle enligt flera även bidra till minskad sårbarhet- och ensamhetskänsla. En respondent uttrycker exempelvis att:

”Alltid är det någon som har gjort exakt det man behöver hjälp med tidigare. Det finns alltid många fler aktörer än man tror – med en samlingsplats kan man kommunicera med fler.” (respondent 39)

Erfarenhets- och kunskapsutbyte som beskrivet här kan beröra många olika frågor och bemöta olika behov för olika typer av livsmedelsproducenter. Det exakta formatet är således öppet. Ett tema som framstår som särskilt viktigt för många med mindre erfarenhet är dock att i större utsträckning höra andras arbetsrelaterade erfarenheter. Så här beskrivs det av två respondenter:

”Man skulle vilja ställa frågor direkt utan att behöva ringa Länsstyrelsen varje gång... Exempelvis: ’Hur har ni gjort i det här fallet?’, eller: ’Ska man investera i det där?’” (respondent 7)

”De som är erfarna vet exakt vilka de ska ringa när de får problem. Det vore önskvärt om de kunde vara mentorer.” (respondent 36)

Vissa respondenter pekar även på att ett utökat erfarenhets- och kunskapsutbyte skulle kunna stötta innovation och tillväxt i regionen. En respondent uttrycker sig relaterat till detta på följande vis:

”Man kanske aldrig har tänkt tanken ’Det där skulle man kunna göra’. Vissa har ärvt gården i generationer och har arbetat på samma sätt under väldigt lång tid.” (respondent 39)

För att erfarenhets- och kunskapsutbyte på regional nivå ska fungera i praktiken eftersöker respondenterna en samordnande funktion som kan matcha livsmedelsproducenter utifrån olika behov. Om möjligt ser flera att det vore värdefullt att mötas fysiskt, exempelvis genom anordnade studiebesök.

3.3. Praktisk samordning

Den andra funktionen som efterfrågas i ett regionalt livsmedelskluster är *praktisk samordning mellan livsmedelsproducenter*. Likt tidigare funktion är utbyte mellan livsmedelsproducenter i fokus, men skillnaden är denna funktion på ett tydligare sätt eftersöker praktiska lösningar. Detta kan exempelvis röra gemensamma transportlösningar, marknadsföringsinsatser, upprättande av lokaler för lagerhållning eller delning av maskiner. ”Att mobilisera och dela mer”, enkelt uttryckt. Även inom denna funktion är det exakta formatet öppet.

I intervjuerna framkommer att det redan idag är vanligt att tillsammans hjälpas åt för att lösa praktiska utmaningar. Detta sker dock mer ”ad-hoc” på många håll. Flera respondenter ser att större nyttor skulle kunna uppstå av ett bredare och mer robust samverkansinitiativ med tydligare gemensamma målsättningar. Tre respondenter resonerar relaterat till detta i stil med:

”Gärna en gemensam marknad där man kan sälja och marknadsföra sina varor. Kanske över webben, så man inte behöver köra fysiskt. Finns många som skulle kunna gynnas av det.” (respondent 37)

”Lagerhållning tror jag man kan gå ihop tillsammans kring. Kanske bilda någon kooperation. Någon behöver hålla i taktpinnen och styra upp så alla går åt samma håll.” (respondent 9)

”Vi har haft en idé att om att samarbeta kring att köra ut varor. Idag kommer det tio bilar med olika typer av varor till butiker, skolor och restauranger. Mjölk, potatis, kött och så vidare. Där finns det en stor möjlighet att hitta samverkan kring distribution.” (respondent 39)

Ytterligare ett område där praktisk samordning skulle vara nyttigt är att kraftsamla för att upprätta fler förädlingsställen i tidiga led i regionen. Flera respondenter uttrycker att de skulle vara mer benägna att starta upp sådan verksamhet om den ekonomiska risken såväl som det praktiska arbetet fördelades ut mellan fler aktörer. En respondent uttrycker att:

”Ett kluster skulle kunna arbeta för att öka förädlingen och bidra till att fler verksamheter byggs upp.” (respondent 20)

Relaterat till praktisk samordning efterfrågar respondenterna koordinering av kontakter till olika livsmedelsproducenter som verkar i Stockholmsregionen. Exempelvis en digital karta eller plattform som identifierar verksamma livsmedelsproducenter i regionen, där önskemål eller behov av samordnande insatser kan publiceras. Vissa påpekar även att samarbete med offentliga aktörer är aktuellt för att åstadkomma vissa lösningar, exempelvis för att förstärka beredskapsförmågan vid mer extrema externa störningar. Relaterat till detta betonas att ansvaret inte enbart faller på livsmedelsproducenter, utan på samhället i bredare bemärkelse.

3.4. Opinionsbildning

Den tredje funktionen som efterfrågas i ett regionalt livsmedelskluster är *opinionsbildning*. I uppfyllandet av denna funktion sker utbyte dels *mellan livsmedelsproducenter*, dels *ihop med främjaraktörer* som har kapacitet att kommunicera till beslutsfattare och allmänhet. Opinionsbildning berör i detta sammanhang påverkningsarbete gentemot exempelvis lagstiftning, politik och konsumentmarknader, i syfte att förhöja kunskap och förståelse av de värden som primärproduktion och förädling av livsmedel bidrar till. Exempelvis krisberedskap, hållbarhet och folkbildning.

I samtal med respondenterna framkommer på flera håll en uppgivenhet relaterat till att många aktörer inte ser värdet av regional primärproduktion och livsmedelsförädling. Trots ansträngningar upplevs det svårt att "ta sig igenom brus" av information. Tre respondenter uttrycker relaterat till detta att:

"Opinionsbildning behövs för att stärka lokal matproduktion. Den lokala maten kostar mer, men den är bättre! Bättre för jorden, människorna, samhället! Många fattar inte det." (respondent 16)

"Allmänheten måste upplysas mer om hur livsmedel blir till och dess påverkan på andra människor och miljön." (respondent 4)

"Vi behöver skapa en gemensam röst för att påverka regelverk!" (respondent 31)

För att opinionsbilda ser majoriteten av respondenterna behov av att livsmedelsproducenter går samman för att skapa en tydligare gemensam röst som bidrar till kunskapsförhöjning i olika led. Flera anser att (särskilt) mer erfarna livsmedelsproducenter kan bidra med värdefulla insikter som bemöter dagens samhällsutmaningar.

Vissa respondenter efterfrågar att offentliga aktörer för en mer strategisk dialog på sitt håll kring utvecklingen av livsmedel på ett regionalt plan. Detta för att tydligare staka ut en riktning för framtidens livsmedelsförsörjning och upprätta lämpliga stödstrukturer. Relaterat till detta uttrycker en respondent att:

"Produktionen i Stockholmsregionen kommer försvinna om man inte bestämmer sig. Man behöver bestämma sig för 'det här vill vi' och 'så här uppnår vi det!'" (respondent 34)

I den strategiska dialogen behöver flera aktörer delta enligt respondenterna. Exempelvis myndigheter såsom Jordbruksverket och Livsmedelsverket, Region Stockholm, Länsstyrelsen Stockholm och samtliga regionens kommuner. Några föreslår att klustret bör fokusera på påverkningsarbete i en regional kontext, medan andra hävdar att dialogen måste föras i ett bredare nationellt sammanhang för att åstadkomma resultat.

3.5. Omvärldsbevakning och rådgivning

Den fjärde och sista funktionen som efterfrågas är *omvärldsbevakning och rådgivning*. Inom denna funktion delger andra aktörer information och kunskap till livsmedelsproducenter av såväl övergripande som specifik karaktär. Detta kan exempelvis ske genom utbildningar och kurser, föreläsningar och seminarium eller skräddarsydd rådgivning. Att avläsa från enkätresultaten är dessa funktioner efterfrågade, där ungefär hälften uppger att de har behov kopplat till dessa områden. Även respondenter i intervjuerna efterfrågar liknande stödfunktioner, men inom ramen för detta framträder fler nyanser.

Särskilt livsmedelsproducenter med kortare erfarenhet uttrycker önskemål om verksamhetsnära rådgivning och praktiska utbildningar. Exempelvis inom områden som berör att söka ekonomiskt stöd, hantera kontroller och tillstånd och skala upp verksamheten. Flera påpekar att det upplevs tidskrävande och svårnavigerat att orientera sig bland tillgängliga informationskanaler för dessa ändamål. Tre respondenter exemplifierar relaterat till detta att:

”Vi behöver ansökningshjälp. Det finns ju pengar att söka men vi som liten verksamhet har svårt att hitta information om utlysningar, vilka vi kan samarbeta med och var vi passar in. Vi fastnar där och hinner ofta inte få in ansökan.” (respondent 16)

”Om man ska sätta sig in i alla parametrar kring lagar och regler måste man bli halvtidsakademiker” (respondent 7)

”Ett verktyg som skulle vara intressant i uppstarten är budgetmallar. En sådan mall skulle kunna hjälpa mig att se hur många produkter som behövs för att klara målen.” (respondent 13)

Hos mer etablerade aktörer tycks det huvudsakliga behovet vara att ta del av omvärldsbevakning och gemensamt föra dialog med sakkunniga. Exempelvis inom områden såsom klimatpåverkan, teknikutveckling, nya lagar och regler samt marknad. En respondent uttrycker relaterat till detta att:

”Det vore en jättestor fördel om någon aktör skulle ägna sig åt marknadsbevakning och presentera det någon gång per år, i stället för att man själv ska göra det.” (respondent 17)

Behovet av omvärldsbevakning och rådgivning i ett regionalt livsmedelskluster delas dock inte av alla respondenter. Flera beskriver exempelvis att de redan har välfungerade metoder för att ta till sig ny kunskap på egen hand eller att de tar del av liknande stödinsatser genom existerande formella och informella nätverk. Med anledning av detta är funktionen enligt vissa livsmedelsproducenter inte lika prioriterad som de tre andra.

4. Utblick mot andra livsmedelskluster och främjaraktörer

Detta kapitel ger en överblick av 15 befintliga livsmedelskluster i Sverige och lyfter inspel från andra främjaraktörer i Stockholmsregionen med omnejd. Utblicken syftar till att säkerställa att upprättandet av ett regionalt livsmedelskluster i Stockholmsregionen drar nytta av tidigare lärdomar och förhåller sig till, samt samverkar med, andra initiativ.

4.1. Inramande iakttagelser för kapitlet

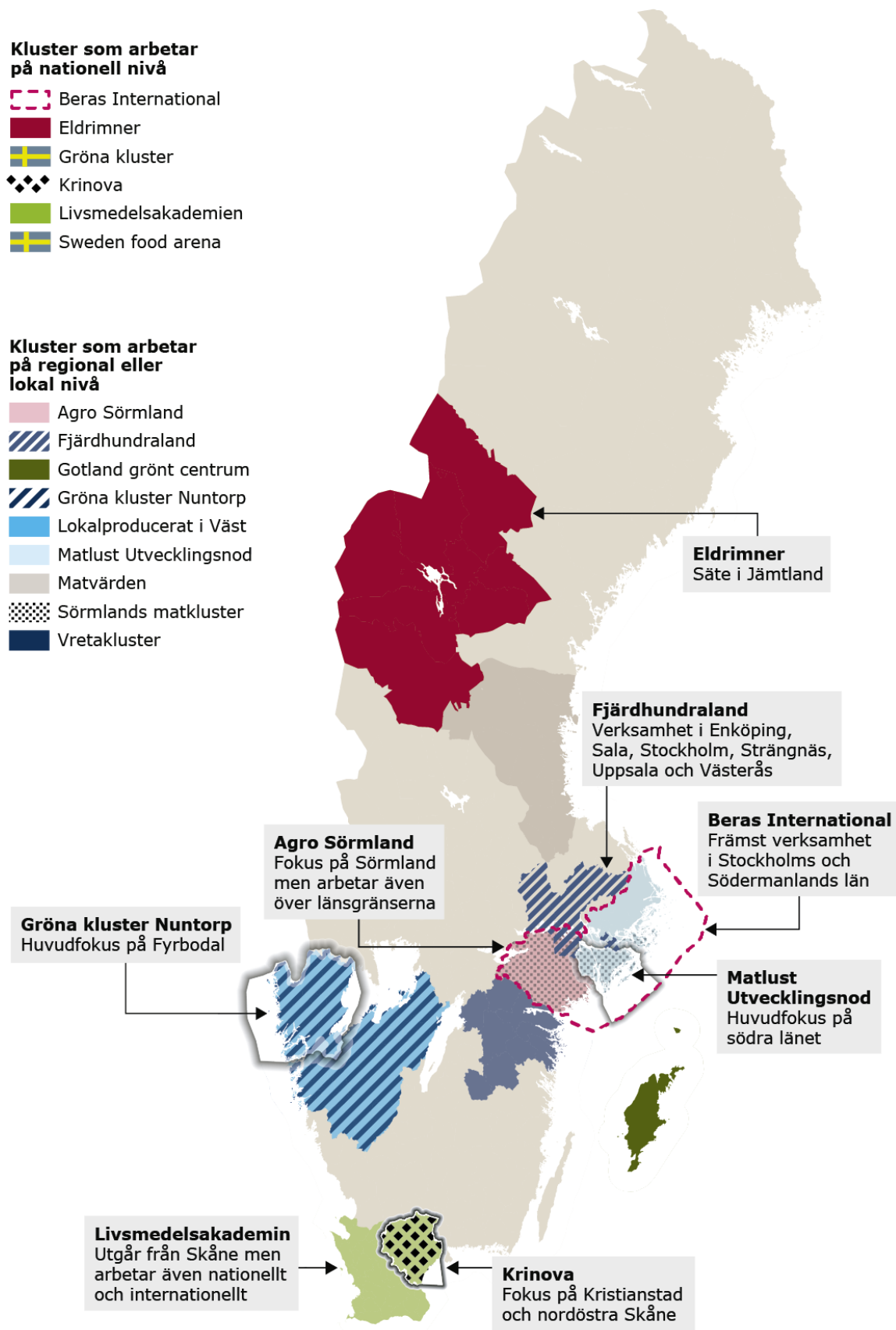
Genomgående i kartläggningen har respondenter och främjaraktörer betonat att ett regionalt livsmedelskluster behöver dra nytta av tidigare lärdomar och förhålla sig till, samt samverka med, andra initiativ. Detta för att undvika att ”uppfinna hjulet på nytt”. Ambitionen bör således vara att komplettera och förstärka det som redan finns.

För att få en bättre förståelse av hur andra kluster verkar för att stötta aktörer inom livsmedelskedjan har en utblick av 15 kluster runt om i Sverige genomförts. Under intressentdialogen med främjaraktörer i Stockholmsregionen med omnejd framkom även värdefulla inspel på detta tema.

I efterföljande avsnitt presenteras huvudinsikter från detta arbete. Relevanta frågeställningar har inkluderat hur klustren är organiserade och finansierade, vilka målgrupper de vänder sig till och vilka funktioner de fyller. Detta redovisas delvis i tabell 1 i denna rapport. Kartan i figur 3 visar var i landet de 15 kluster som ingått i kartläggningen främst bedriver verksamhet.

Efter figur 3 och tabell 1 på efterföljande sidor lyfts ett antal huvudinsikter och resonemang från både utblicken mot andra kluster och från intressentdialogen med främjaraktörerna.

Figur 3 Karta över de 15 kluster i Sverige som har ingått i utblicken.

Tabell 1 Beskrivning av klustren inklusive startår, organisering, finansiering och primär.

Namn	Startår	Organisering	Finansiering	Primär målgrupp
Agro Sörmland	2017	Ideell förening	Huvudfinansiärer är Region Sörmland och Länsförsäkringar Södermanland. Har även finansiering från banker.	Större primärproducenter
Beras International	2014	Stiftelse	Kommuner betalar för tjänster. Har även projektmedel från Interreg.	Kommuner
Eldrimmer	1995	Länsstyrelsen	Statliga medel och EU:s landsbygdsprogram.	Mathantverkare
Fjärdhundraland	2011	Ekonomisk förening	Medlemsavgifter, serviceavgifter och deltagaravgifter. Drivs delvis ideellt.	Verksamheter som är intresserade av småskalig livsmedelsproduktion.
Gotland Grönt Centrum	2015	Aktiebolag	Kombination av privat och offentlig finansiering.	Det gröna näringslivet,
Gröna kluster	2022	Projekt	Projektstöd inom landsbygdsprogrammet (Jordbruksverket)	20 livsmedelskluster
Gröna klustret Nuntorp	2018	Ekonomisk förening	Sponsorer (cirka 40), medlemsavgift samt projektstöd (Tillväxtverket, VGR)	Gröna näringar i Fyrbodalen
Krinova	1999	Aktiebolag	Främst projektmedel, men även verksamhetsfinansiering från kommun och samarbetspartners.	SME inom livsmedel
Livsmedelsakademien	1994	Icke vinstdrivande organisation	Finansieras av partners. Region Skåne är huvudpartner. Övriga inkluderar privata företag, universitet och högskolor. Har även projektmedel från Vinnova, RISE, Interreg, med flera.	Företag, universitet, högskolor och offentliga organisationer
Lokalproducerat i Väst	2007	Aktiebolag	Västra Götalandsregionen samt projektmedel från ERUF och landsbygd-fonden.	Småskaliga livsmedelsproducenter
Matlust Utvecklingsnod	2022 (2015)	Projekt	Främst Södertälje kommun.	SME inom livsmedelsförädling
MatVärden	2006	En ideell förening	Projektmedel från Region Gävleborg, ERUF, Leader och Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling.	Företag och organisationer inom livsmedelskedjan och besöksnäringen
Sweden Food Arena	2019	Ekonomisk förening	Lantbrukarnas Riksförbund, Livsmedelsföretagen och Svensk Dagligvaruhandel. Har finansiering från Tillväxtverket t.o.m. 2025.	Företag och branschorganisationer inom Livsmedelssverige oavsett storlek
Sörmlands Matkluster	2008	Ekonomisk förening	Medlemsavgifter och deltagaravgifter vid event, samt projektfinansiering från Länsstyrelsen, Jordbruksverket och Leader Sörmlandskusten.	Företag inom råvaruproduktion, förädling, distribution, handel eller kompetensutveckling (fokus SME)
Vreta kluster	2011	Aktiebolag	Europeiska regionala utvecklingsfonden (ERUF), Region Östergötland och Linköping kommun.	Företag inom gröna näringar (fokus SME)

4.2. Lärdomar från befintliga kluster och andra främjaraktörer

Från utblicken kan konstateras att många kluster har ett regionalt fokus, vilket synliggörs i kartan i figur 3. Samtidigt är en iakttagelse att många kluster inte har geografiska avgränsningar i strikt mening, utan att detta fluktuerar exempelvis med vilka medlemmar och samarbeten som finns. Flera verkar även på nationell nivå, där geografiska avgränsningar inte är relevant.

Utifrån tabell 1 synliggörs att många av klustren finansieras helt eller delvis av offentliga medel. Annan finansiering kommer från exempelvis privata företag, branschorganisationer samt medlems- och deltagaravgifter. Relaterat till detta är en iakttagelse att det är vanligt att offentliga aktörer bidrar med grundfinansiering och låter andra aktörer sköta driften. Det vill säga att det är ovanligt att en offentlig aktör driver ett kluster som ensam part.

Utblicken visar att klustren har olika fokusområden och målgrupper som på olika sätt syftar till att stötta aktörer inom livsmedelskedjan. Detta kan handla om kunskapshöjande insatser såsom utbildningar, företagsrådgivning eller spridning av forskning. Det kan också beröra fokus på innovation, nätverk eller samverkan. Vissa fokuserar på livsmedelsproduktion kopplat till besöksnäring, landsbygdsutveckling och marknadsföring av lokala livsmedel.

En huvudpoäng med utblicken mot befintliga kluster runtom i Sverige är att betona att det idag finns många initiativ att lära av och potentiellt samverka med framöver. I enkät- och intervjustudien beskrivs olika kluster runt om i landet som intressanta och nyttiga. Flera livsmedelsproducenter uppger att de är engagerade i ett eller flera kluster idag.

Intressentdialogen med främjaraktörer i Stockholm med omnejd befäste vikten av att beakta vad andra redan gör idag. Detta dels avseende 'formella' kluster såsom ovan, dels avseende andra främjaraktörer och informella nätverk. För att skapa nytta för klustrets målgrupp betonades att synergieffekter bör eftersträvas genom att aktörer arbetar tillsammans snarare än på egen hand. Relaterat till detta framhölls att ett regionalt livsmedelskluster kan vara nyttigt för att samla befintliga stödinsatser under en paraplyorganisation och ha som avsikt att komplettera dessa.

Flera aktörer på intressentdialogen framhöll att det är särskilt viktigt att samverka med kluster i närliggande geografier, såsom *Matlust Utvecklingsnod*, *Fjärdhundraland* och *Agro Sörmland*. Vidare påpekades att det nationella projektet *Gröna Kluster*, som syftar till att stärka samverkan mellan regionala livsmedelskluster i Sverige, kan ha goda insikter om framgångsfaktorer och utmaningar. Särskilt relevanta lärdomar kan även dras från andra kluster med liknande förutsättningar som det regionala livsmedelsklustret, exempelvis *Lokalproducerat i Väst*. Detta kluster har både verksamhet på regional nivå och liknande målgrupp som det tilltänkta klustret i Stockholmsregionen.

5. Efterfrågat upplägg på ett regionalt livsmedelskluster

Detta kapitel redogör för livsmedelsproducenternas förslag och inspel avseende det praktiska upplägget på ett regionalt livsmedelskluster. Inledningsvis konstateras att genomförandet av klustret behöver genomsyras av flexibilitet och långsiktighet. Därefter presenteras respondenternas inspel uppdelat i fem kategorier: Årligt stormöte, Arbetsgrupper, Gemensam plattform, Geografisk avgränsning samt Roll- och ansvarsfördelning.

5.1. Inramande iakttagelser för kapitlet

Tidigare kapitel har belyst att livsmedelsproducenter arbetar under särskilda förutsättningar. I synnerhet är tid en knapp resurs. Livsmedelsproducenter har även olika behov av stöd. Med anledning av detta behöver upplägget i ett regionalt livsmedelskluster genomsyras av flexibilitet. Med detta avses att livsmedelsproducenter ges möjlighet att välja hur, när och om de deltar och vilket innehåll de tar del av. Detta innefattar exempelvis en blandning av digitala och fysiska mötesformer och en gemensam plattform som alltid finns tillgänglig. Vikten av flexibilitet kommenteras av en respondent på följande vis:

”Idén om samverkan är god, men i praktiken saknar många tiden. En bonde jobbar alltid. Sitter i sin traktor eller gör alltid något annat. Det måste vara konkret och möjligt att vara flexibelt i den meningen att man kan delta när man har möjlighet. Man har toppar och dalar vid olika tillfällen. Det är inte linjärt.” (respondent 39)

Utöver flexibilitet bör upplägget och genomförandet av det regionala livsmedelsklustret genomsyras av långsiktighet. Trots att denna kartläggning skapar tillförsikt och engagemang hos respondenter, uttrycker flera en oro kring att initiativet blir ”ännu ett kortsiktigt projekt”. Relaterat till detta uttrycker vissa att tiden som avsätts för att delta i ett livsmedelskluster kan ses som en kostnad i form av uteblivet verksamhetsarbete. Därför behöver ett regionalt livsmedelskluster vara hållbart över tid för att engagemang ska löna sig.

Beskrivningen av vad det regionala livsmedelsklustret är behöver även vara tydlig och kännas relevant för målgruppen. Ord som ”kluster” och ”nod” upplevs av flera respondenter som otydliga. I figur 4 nedan presenteras några idéer och förslag på möjliga ord att inspireras av vid namnsättning på livsmedelsklustret.

Figur 4 Inspiration till namn på ett regionalt livsmedelskluster från respondenterna.

Utifrån enkätsvar, intervjuer och intressentdialoger beskrivs i efterföljande avsnitt inkomna förslag och önskemål avseende praktiskt upplägg på ett regionalt livsmedelskluster. Detta baseras på fem kategorier, som synliggörs i figur 5 nedan på en överskådlig nivå.

Figur 5 Översikt av kategorier som avser upplägg för ett regionalt livsmedelskluster.

	<p>Årligt stormöte En årlig fysisk träff dit livsmedelsaktörer i regionen bjuds in</p>
	<p>Arbetsgrupper Mindre avgränsade forum för dialog baserade på ex. geografi eller sakfrågor</p>
	<p>Gemensam plattform Stadigvarande forum som samlar kontaktvägar och aktuell information</p>
	<p>Geografisk avgränsning Fokus på Stockholmsregionen med visst arbete över länsgränser</p>
	<p>Roll- och ansvarsfördelning Säkerställande av framdrift genom ex. finansiering, samordning och expertis</p>

5.2. Årligt stormöte

Det första förslaget på upplägg för ett regionalt livsmedelskluster handlar om att erbjuda ett årligt stormöte dit livsmedelsaktörer i regionen bjuds in. Det vill säga inte enbart primärproducenter och förädlare, utan verksamma i hela livsmedelskedjan och andra intressenter. Detta föreslås av majoriteten ske fysiskt, för att skapa en mer värdefull dialog. Januari och februari betraktas av flera som lämpliga månader, eftersom det är en period då många har lågsäsong.

Ett årligt stormöte är önskvärt bland flera respondenter. Ett viktigt syfte med det årliga stormötet är nätverkande och att skapa en samlad gemenskap bland regionens livsmedelsaktörer. Av den anledningen anses mer informellt umgänge, såsom mingel, vara betydande. Det framgår att det finns en vilja av att både mötas över sakfrågeområden och i mindre ”utbrytargrupper” där aktörer har liknande förutsättningar och intressen.

Det årliga stormötet anses fylla en funktion i att engagera och att skapa opinion. Genom intresseväckande teman kan medlemmarna uppmuntras till aktiv diskussion och bedriva gemensamt opinionsbildningsarbete. Här återkommer målgruppen till att det behöver finnas ett strategiskt tänk, exempelvis kring hur diskussionerna som förs på stormötet kan spridas vidare.

Det årliga stormötet kan även innehålla aktuell omvärldsbevakning, såsom information om arbetet med Stockholms läns livsmedelsstrategi, kommande regelförändringar eller innovationsarbete med relevans för verksamheterna. Här poängteras det än en gång att det är viktigt att kunskapsöverföringen sker genom aktiva diskussioner snarare än vad som beskrivs som ett ”passivt lyssnande”.

Respondenter menar att det årliga stormötet behöver ha en tydlig agenda vars innehåll bestäms i samråd med målgruppen. Detta anses vara avgörande för att livsmedelsproducenter ska ta sig tid att delta. Samordningen av stormötet behöver dock i huvudsak utföras av någon annan än målgruppen själv.

Åsikterna går isär gällande fysisk plats att förlägga det årliga stormötet. En del respondenter föreslår att mötet genomförs i Stockholms city, andra att det hålls vartannat år i Södertälje respektive Norrtälje. I stort sett samtliga är dock eniga att dessa möten bör ske fysiskt snarare än digitalt.

- **Funktion 1: Erfarenhets- och kunskapsutbyte** – Stadigvarande utbyte mellan livsmedelsproducenter som breddar deras nätverk.
- **Funktion 3: Opinionsbildning** – Diskussion kring aktuella frågeställningar i ett sammanhang som bidrar till en stärkt gemensam röst.
- **Funktion 4: Omvärldsbevakning och rådgivning** – Sakfrågeexpertis som bidrar till ökad kunskap av övergripande karaktär.

5.3. Arbetsgrupper

Det andra förslaget på upplägg för ett regionalt livsmedelskluster handlar om att upprätta mindre forum för dialog, så kallade ”arbetsgrupper”. Exempelvis baserade på geografi, produktionsinriktning eller sakfråga. Arbetsgrupper möjliggör för träffar mellan stormöten och skapar förutsättningar för praktisk förändring ute i verksamheterna. Behovet uttrycks av en respondent i stil med:

”Det blir svårt att utveckla något kreativt ur det breda och allmänna. Man vill åt spetsmötet. Att koppla ihop personer och samtidigt förstå helheten, det är intressant.” (respondent 33)

Likt det årliga stormötet är även arbetsgrupperna i behov av att andra aktörer än livsmedelsproducenterna själva samordnar. Det kan innebära att matcha olika aktörer, upprätta forum kring olika frågor som flera har intresse av och bistå vid eventuella frågor. Det kan även finnas behov av aktörer som bidrar med expertis och kunskap i särskilda sakfrågor.

- **Funktion 1: Erfarenhets- och kunskapsutbyte** – Relevant utbyte mellan livsmedelsproducenter med liknande behov.
- **Funktion 2: Praktisk samordning** – Möjliggörande av lösningar för livsmedelsproducenter med liknande praktiska utmaningar.
- **Funktion 4: Omvärldsbevakning och rådgivning** – Rådgivning i mindre forum där livsmedelsproducenter har mer liknande behov.

5.4. Gemensam plattform

Det tredje förslaget på upplägg för ett regionalt livsmedelskluster handlar om att upprätta en gemensam plattform som samlar kontaktvägar och aktuell information. Utöver behov av att anordna träffar uttrycker flera behov av en plattform som är tillgänglig oavsett tid och rum.

Avseende information efterfrågar flera i huvudsak uppgifter till verksamma aktörer i Stockholmsregionen och hänvisningar till olika organisationer, forum och utbildningar. Vissa anser att det vore värdefullt om hänvisningar sker med hjälp av en personlig kontakt. Hur plattformen ska utformas i närmare detalj återstår att utreda. Det bör också lyftas att majoriteten respondenter prioriterar tillfällen att mötas och föra dialog framför en gemensam plattform.

- **Funktion 1: Erfarenhets- och kunskapsutbyte** – Första steg för att matcha livsmedelsproducenter med varandra utifrån behov.
- **Funktion 2: Praktisk samordning** – Tillhandahållande av information och uppgifter för att möjliggöra praktiska lösningar.

5.5. Geografisk avgränsning

Den fjärde kategorin kring geografisk avgränsning utgör inte förslag på upplägg i samma mening som årligt stormöte, arbetsgrupper och en gemensam plattform. I stället berör kategorin resonemang avseende vilket geografiskt fokus ett regionalt livsmedelskluster bör ha. Här framträder vissa variationer som kan kategoriseras som:

- Fokus på hela regionen
- Uppdelat fokus mellan södra och norra regionen
- Bredare fokus som sträcker sig utanför regionens geografiska gränser

Majoriteten av respondenterna argumenterar för att Stockholmsregionen är en bra geografisk avgränsning. Detta för att samla norra och södra regionen och förstärka livsmedelsproducenternas gemensamma röst. Det framförs även att antalet medlemmar med denna avgränsning blir överskådligt och hanterbart. Ett annat argument som lyfts är att livsmedelsproducenter inom denna avgränsning står inför liknande utmaningar och möjligheter på grund av de verkar inom samma klimatzon och i en storstadsregion.

Ett mindre antal respondenter anser att Stockholmsregionen är ett för stort område. Av dessa föreslår några att klustret delas upp mellan den norra delen av regionen och den södra. Andra föreslår att livsmedelsproducenter i olika delar ansluter sig till befintliga kluster i sina respektive områden.

Flera respondenter anser att Stockholmsregionen är ett för litet geografiskt område och betonar vikten av relationer till närliggande regioner. Detta särskilt i relation till att öka självförsörjningsgraden, där respondenter påpekar att "Stockholm inte kan försörja Stockholm". Med anledning av detta argumenteras att ett regionalt livsmedelskluster behöver ha ett större geografiskt perspektiv. Relaterat till detta framhåller några att livsmedelsklustret skulle kunna avgränsa sig till den regionala geografin inledningsvis och ha som avsikt att arbeta utanför dessa gränser på längre sikt.

5.6. Roll- och ansvarsfördelning

Den femte kategorin kring roll- och ansvarsfördelning handlar om att säkerställa framdrift i upplägget. Relaterat till detta framträder tre funktioner som särskilt viktiga att resurssätta:

- Finansiering
- Samordning
- Expertis

Dessa tre funktioner kan uppfyllas antingen av en eller flera aktörer. Resultaten tyder på att en fördelning mellan flera aktörer är efterfrågad.

Livsmedelsproducenter har i kartläggningen uttryckt att de inte har kapacitet att själva driva ett regionalt livsmedelskluster. Med anledning av detta behöver andra aktörer bidra med resurser för att realisera initiativet. Under den tredje och sista intressentdialogen diskuterades hur främjaraktörer kan svara upp mot efterfrågat innehåll och upplägg i ett regionalt livsmedelskluster med fokus på finansiering, samordning och expertis. Inspel från dessa diskussioner redogörs för nedan.

Långsiktig finansiering ses av främjaraktörerna som en grundläggande förutsättning för hållbar framdrift av ett regionalt livsmedelskluster och är något som behöver undersökas vidare. Men olika möjligheter har framhävts som förslag för att samfinansiera initiativet. Ett förslag är att den offentliga sektorn, till exempel Region Stockholm, bidrar med basfinansiering med kompletterande finansiering från regionens kommuner. EU-stöd framkom också som en möjlig kompletterande finansieringskälla. Flera påpekade vidare att finansieringsmöjligheter även kan vara privata/kommersiella. Samfinansiering påtalades hålla ett symboliskt värde i att ”ägandeskapet” av livsmedelsklustret delas mellan flera aktörer.

När det gäller samordning resonerade främjaraktörerna att det finns en uppsjö av lämpliga och insatta aktörer som bör nyttjas för att ta del av befintliga nätverk. Exempelvis *Matlust Utvecklingsnod i Södertälje*, *LRF Målardalen* och *Länsstyrelsen Stockholm*. Ett medskick är att identifiera vilken eller vilka aktörer som är mest lämpliga att axla en samordnade roll utifrån nuvarande arbete, snarare än att lägga funktionen på en eller flera aktörer som behöver ”börja om från noll”.

Avseende expertis, som kan fylla funktionerna omvärldsbevakning eller rådgivning, resonerade främjaraktörerna i likhet med ovan att det finns många aktörer som kan bidra med detta. Medskicket relaterat till detta är däremot att olika typer av expertis kan kopplas på utifrån föreliggande behov. Dessa resurser behöver således inte vara stadigvarande inom livsmedelsklustret.

Slutligen bör lyftas att även om livsmedelsproducenterna uttrycker att de inte har mandat att driva ett regionalt livsmedelskluster själva, så vill flera bidra på de sätt som är möjligt. Detta för att säkerställa att innehållet och upplägget blir behovsstyrt. Livsmedelsproducenterna får därav inte glömmas bort avseende roll- och ansvarsfördelning, utan bör rimligen ses som medskapare till arbetet i den mån de vill och kan.

6. Det fortsatta arbetet med ett regionalt livsmedelskluster

I detta avslutande kapitel sammanfattas först de viktigaste huvudinsikterna som har framkommit under kartläggningen. Dessa bedöms vara särskilt betydelsefulla för att säkerställa att nytta tillkommer målgruppen inom ramen för ett regionalt livsmedelskluster. Baserat på dessa centrala insikter presenteras sedan fyra förslag för vägen framåt hur ett livsmedelskluster kan konkretiseras.

6.1. Huvudinsikter från kartläggningen

Denna rapport sammanställer det arbetet som har genomförts sedan hösten 2022 fram till och med hösten 2023, med syftet att kartlägga intresse och behov av ett regionalt livsmedelskluster. Genom kartlägningsarbetet har en tydligare bild vuxit fram kring hur ett regionalt livsmedelskluster kan bidra med nytta för den avsedda målgruppen. I efterföljande stycken sammanfattas huvudinsikter berörande detta.

■ **Det finns behov och intresse av ett regionalt livsmedelskluster**

Inledningsvis kan konstateras att det finns behov och intresse av ett regionalt livsmedelskluster hos primärproducenter och livsmedelsförädlare i tidiga led i Stockholmsregionen. Detta följer bland annat av de komplexa utmaningar som många inom målgruppen upplever idag, såsom låg lönsamhet, svårigheter att kompetensförsörja, oro kopplat till klimatförändringar, svårhanterade regelverk och konkurrens inom markanvändning. Även om livsmedelsproducenter har möjlighet att ta del av stöd på flera håll idag tycks detta ske mer utspritt och i mindre skala. Ett breddat geografiskt perspektiv har potential att både förstärka och distribuera stödinsatser till fler livsmedelsproducenter i regionen.

■ **Ett regionalt livsmedelskluster behöver möta efterfrågat innehåll**

Intresse och behov av ett regionalt livsmedelskluster är avhängt att innehållet möter målgruppens behov. Fyra efterfrågade funktioner utgörs av erfarenhets- och kunskapsutbyte, praktisk samordning, opinionsbildning samt omvärldsbevakning och rådgivning. Majoriteten av de respondenter som deltagit i kartläggningen ser att det finns särskilt behov av de första tre funktionerna. Dessa funktioner belyser ett mer grundläggande behov av att mötas och föra dialog i ett bredare sammanhang och att bilda en starkare

gemensam röst. Den fjärde funktionen är även den viktig, men påtalas av flera vara möjlig att uppnå i andra formella och informella sammanhang idag.

- **Ett regionalt livsmedelskluster behöver verka för en ökad verksamhet i de tidiga förädlingsleden och möjliggöra för mindre livsmedelsproducenter i offentlig upphandling**

Målgruppen lyfter att regelverk kring offentlig upphandling inte är utformade för att möjliggöra leveranser från mindre livsmedelsproducenter. Relaterat till detta efterfrågas dialog kring hur kommuner och regioner skulle kunna arbeta med offentlig upphandling för att möjliggöra inköp av mer lokalproducerad mat. Flera livsmedelsproducenter framhäver att det saknas förädlare i tidiga led i Stockholmsregionen, såsom kvarnar, slakterier och mejerier. Avsaknaden av förädlare i tidiga led gör att den lokala produktionen i realitet behöver söka sig till geografier längre bort. Detta leder till en ökad sårbarhet för livsmedelsförsörjning i regionen eftersom råvarorna måste transporteras, lagras och vidareförädlas någonstans innan de utgör fullgoda livsmedel. Ett livsmedelskluster skulle kunna bidra till att skapa samverkan kring logistiska lösningar för livsmedelsproducenter och offentlig sektor. Vilket på sikt skulle kunna leda till fler verksamheter inom de tidiga förädlingsleden. En sådan samverkan kan också skapa bra förutsättningar för mindre livsmedelsproducenter att delta i offentlig upphandling.

- **Ett regionalt livsmedelskluster behöver lära av, komplettera och samverka med befintliga kluster och främjaraktörer**

Många livsmedelsproducenter och främjaraktörer betonar vikten av att inte uppfinna hjulet på nytt. Genomgående i arbetet har det framhävts att det finns flera bra kluster och främjaraktörer som syftar till att stötta aktörer i livsmedelskedjan. Ett urval av dessa har kartlagts och rådfrågats inom ramen för kartläggningen. Med anledning av detta kan det konstateras att ett regionalt livsmedelskluster bör ha som avsikt att lära av, komplettera och samverka med andra kluster och främjaraktörer. Från kartläggningen står det tydligt att viljan till samverkan och engagemang kopplat till livsmedelsfrågor är stort. Att ta vara på detta utgör en betydande styrka för ett regionalt livsmedelskluster och håller potential att skapa större nyttor än om klustret skulle verka på egen hand.

- **Ett regionalt livsmedelskluster behöver vara behovsstyrt och möjliggöra flexibelt deltagande**

Målgruppens arbetssituation ställer särskilda krav på upplägget i ett regionalt livsmedelskluster. Bland annat är tid en ständig bristvara. Tid behöver i detta sammanhang förstås både som en möjliggörare för deltagande och som en resurs som avvaras från verksamhetsarbete. Livsmedelsproducenternas arbete är även platsbundet i hög utsträckning. Avvägningar behöver därför göras mellan digitala och fysiska möten i upplägget. Livsmedelsproducenter utgör också en heterogen grupp med olika förutsättningar och behov. Deltagande i samtliga funktioner bör därför varken förväntas eller eftersträvas. Med anledning av detta behöver ett regionalt livsmedelskluster vara behovsstyrt och möjliggöra flexibelt deltagande.

- **Ett regionalt livsmedelskluster behöver genomsyras av långsiktighet**

Såväl i enkätstudien som intervjustudien framhåller livsmedelsproducenter att de bevittnat flera kortsiktiga projekt som inte resulterar i avsedda nyttor för målgruppen. Detta har för vissa resulterat i en tveksam inställning till nya initiativ. Med anledning av detta behöver ett regionalt livsmedelskluster genomsyras av långsiktighet. Detta för att skapa legitimitet och mandat hos målgruppen och mot övriga intressenter och samverkanspartners. Långsiktighet är viktigt för att möjliggöra skapandet av större nyttor och förändring.

- **Ett regionalt livsmedelskluster behöver möta efterfrågat upplägg**

Som konstaterats har livsmedelsproducenter särskilda förutsättningar som styr deras möjligheter att delta i ett regionalt livsmedelskluster. Av denna anledning bör det praktiska upplägget av klustret stämma överens med de förslag som uttrycks som önskvärda och görbara av målgruppen. Detta inkluderar: 1. Årligt stormöte 2. Arbetsgrupper och 3. Gemensam plattform. Det finns även en tydlig önskan om att olika aktiviteter ska vara enkla att delta i och att innehållet ska vara spetsigt och konkret. Relaterat till detta kan utformningen av det praktiska upplägget behöva justeras över tid.

- **Ett regionalt livsmedelskluster kan med fördel avgränsas till Stockholmsregionen, med tentakler ut mot andra geografier**

Givet att det saknas ett bredare samarbete för livsmedelsproducenter i Stockholmsregionen idag finns anledning att till en början avgränsa ett livsmedelskluster till den regionala geografien. Detta utifrån behovet av att ena livsmedelsproducenter i regionen, men även för att underlätta det praktiska genomförandet. Synergieffekter kan uppstå om det regionala livsmedelsklustret samlar främjaraktörer som verkar i Stockholmsregionen. På sikt kan samarbeten med andra geografier vara betydelsefullt. Detta för att säkerställa utbyte mellan aktörer som verkar för liknande syften och för att motsvara den funktionella geografi som livsmedelsproducenter verkar i.

- **Ett regionalt livsmedelskluster behöver tydliggöra ansvars- och rollfördelning för finansiering, samordningsresurser och expertis**

För att realisera ett regionalt livsmedelskluster behöver ansvars- och rollfördelning tydliggöras. I huvudsak avseende vem eller vilka aktörer som kan bidra med finansiering, samordningsresurser och expertis. Finansiering är avgörande för långsiktig drift. Samordningsresurser möjliggör efterfrågat innehåll och upplägg. Expertis behövs för att säkerställa att innehållet blir behovsstyrt. Dessa roll- och ansvarsfördelningar kan i praktik falla på en, några eller många aktörer. Arbetet har visat att det finns intresse hos såväl främjaraktörer som livsmedelsproducenter att bidra till ett regionalt livsmedelskluster på olika sätt.

6.2. Vägen framåt

Med grund i ovan huvudinsikter presenteras fyra förslag till det fortsatta arbetet med att etablera ett regionalt livsmedelskluster i Stockholmsregionen. I samband med kartläggningsarbetet har förväntningar byggts upp hos målgruppen som i det framtida arbetet behöver besvaras. Återigen kan kartläggningen betona att intresse och behov finns av denna satsning. Det finns ett momentum för att etablera ett regionalt livsmedelskluster.

- **Förslag 1: Ansvaret för hur ett regionalt livsmedelskluster kan realiseras bör inledningsvis ske inom ramen för arbetet med Stockholms läns livsmedelsstrategi och tillsammans med de aktörer som står bakom strategin; Region Stockholm, Länsstyrelsen Stockholm och LRF Mälardalen.**

Med anledning av att Region Stockholm är initiativtagare till kartläggningen av intresse och behov av ett regionalt livsmedelskluster lämpar det sig väl att Region Stockholm inledningsvis tillsammans med Länsstyrelsen Stockholm och LRF tar rollen att undersöka hur initiativet kan realiseras. Genom arbetets gång har aktörerna bakom Stockholms läns livsmedelsstrategi utgjort en viktig kontakt för att samla kunskap och diskutera vägval, och samarbetet mellan dessa parter rekommenderas fortsätta. Exempelvis genom att utforska hur långsiktig basfinansiering kan säkerställas samt vilka aktörer som på sikt är lämpliga att samordna arbetet.

- **Förslag 2: Främjaraktörer bör i ett tidigt skede involveras för att möjliggöra framdrift av ett regionalt livsmedelskluster**

Utifrån den samlade analysen bör ett regionalt livsmedelskluster engagera en bredd av aktörer snarare än en enskild part. Detta stärks av att flera aktörer uttrycker intresse att bidra till ett regionalt livsmedelskluster. Det är exempelvis viktigt att engagera och samordna regionens 26 kommuner i arbetet. Detta för att möjliggöra kommunalt stöd oavsett var producenter och förädlare verkar och för att undersöka möjligheter inom offentlig upphandling att stötta lokala livsmedelsproducenter. Samtidigt som ett regionalt livsmedelskluster kan dra nytta av bred samverkan finns behov av att tydliggöra ägandeskap. Med anledning av detta är förslaget att knyta ett par huvudsakliga aktörer till ett regionalt livsmedelskluster och koppla på ytterligare aktörer vid behov.

Länsstyrelsen Stockholm och LRF Mälardalen är med sin verksamhetsnära kontakt viktiga aktörer i bildandet av ett livsmedelskluster. Matlust är ett annat viktigt initiativ i Stockholmsregionen vars syfte är att stärka tillväxt och hållbarhet inom livsmedelsnäringen i Stockholmsregionen. Det finns många flera organisationer, företag och lokala initiativ som är viktiga aktörer i ett livsmedelskluster. Till exempel Lantmännen, Arla, Axfoundation, RISE, IVL Svenska Miljöinstitutet och AGFO, bara för att nämna några.

■ **Förslag 3: Livsmedelsproducenter bör ses som medskapare till ett regionalt livsmedelskluster**

Resultaten i denna kartläggning bygger i huvudsak på inspel från målgruppen för ett regionalt livsmedelskluster: Det vill säga primärproducenter och livsmedelsförädlare i tidiga led. Utifrån detta kan konstateras att målgruppen sitter på värdefulla insikter som kan säkerställa ett behovsstyrt och således framgångsrikt regionalt livsmedelskluster. Relaterat till detta är förslaget att fortsätta lyssna in målgruppen och justera upplägg och inriktning allt eftersom. Exempelvis kan en utvecklingsgrupp införas med representanter från målgruppen.

■ **Förslag 4: Syftet med ett regionalt livsmedelskluster bör tydliggöras och förankras**

I denna rapport betonas att det finns såväl intresse som behov för ett regionalt livsmedelskluster, men att detta är avhängt att det fylls med innehåll som skapar nytta för målgruppen. Med anledning av detta föreslås att syftet med klustret tydliggörs och förankras med livsmedelsproducenter, samverkanspartners och andra intressenter. Svaret på frågan *”Vad syftar ett regionalt livsmedelskluster i Stockholmsregionen till?”* behöver ha ett självklart svar som en bredare publik tar till sig och accepterar. I och med att syftet behöver vara förankrat finns anledning att arbeta vidare med en exakt formulering. Ett förslag till syfte baserat på den samlade analys presenteras nedan:

”Ett regionalt livsmedelskluster i Stockholmsregionen syftar till att värna och öka primärproduktion och livsmedelsförädling i tidiga led. Detta görs genom att verksamma aktörer får breddade nätverk, ökad kunskap och en tydligare gemensam röst.”

